

Установа адукацыі
«Міжнародны дзяржаўны экалагічны інстытут
імя А.Д. Сахарова»
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце
МДЭ імя А.Д.Сахарова БДУ

А.І. Родзькін

2022 г.

Рэгістрацыяны № УД-1146-221 вуч.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

**Вучэбная праграма ўстановы адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасці:**

1-33 01 05

Медыцынская экалогія

2022 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове АСВА 1-33 01 05-2021 ад 15.06.2022 і вучэбных планаў па спецыяльнасці 1-33 01 05 Медыцынская экалогія рэг.№135-21 / вуч. ад 14.05.2021, № 137-21/вуч. з. ад 14.05.2021, № 138-21 / вуч. з. ад 14.05.2021.

СКЛАДАЛЬНІК:

Н. М. Даўгулевіч, загадчык кафедры лінгвістычных дысцыплін і міжкультурных камунікацый установы адукацыі «Міжнародны дзяржаўны экалагічны інстытут імя А. Д. Сахарова» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай лінгвістычных дысцыплін і міжкультурных камунікацый установы адукацыі «Міжнародны дзяржаўны экалагічны інстытут імя А. Д. Сахарова» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № 12 ад 25.05.2022 г.);

Навукова-метадычным саветам установы адукацыі «Міжнародны дзяржаўны экалагічны інстытут імя А. Д. Сахарова» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № 10 ад 21.06.2022 г.).

Тлумачальная запіска

Вучэбная праграма па дысцыпліне «Беларуская мова» модуля «Лінгвістычны» прызначана для ажыццяўлення навучання на першай ступені вышэйшай адукацыі ў межах цыкла сацыяльна-гуманітарных дысцыплін. Асноўныя кірункі сацыяльна-гуманітарнай падрыхтоўкі студэнтаў ва ўстанове вышэйшай адукацыі – гэта фарміраванне і развіццё сацыяльна-асобасных кампетэнцый, заснаваных на гуманітарных ведах, эмацыянальна-вартасным і сацыяльна-творчым вопыце, што забяспечваюць вырашэнне і выкананне грамадзянскіх, сацыяльна-прафесійных і асабовых задач і функцый.

Беларуская мова – дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам далучыцца да багаццяў нацыянальнай культуры, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійнай сферы, перакладаць і рэферыраваць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці дзелавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі і інш. Праграма курса накіравана на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай навуковай тэрміналогіі, выпрацоўку ў студэнтаў уменняў правільна ўспрымаць розную інфармацыю на беларускай мове, а таксама дакладна і асэнсавана выказаць любую думку, спрыяць павышэнню грамадскага прэстыжу беларускай літаратурнай мовы як мовы тытульнай нацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Падчас вывучэння беларускай мовы студэнты павінны засвоіць наступныя *кампетэнцыі*: авалодаць базавымі навыкамі камунікацыі ў вуснай і пісьмовай формах на беларускай мове для вырашэння задач міжасобаснага і міжкультурнага ўзаемадзеяння і вытворчых задач; быць здольным адэкватна ўспрымаць прафесійна-арыентаваныя тэксты, аналізаваць навуковую галіновую інфармацыю, рыхтаваць навуковыя і публічныя выступленні.

Мэты вучэбнай дысцыпліны:

- выпрацаваць і замацаваць практычныя ўменні і навыкі грамадскага выкарыстання вуснай і пісьмовай мовай;
- развіваць моўна-эстэтычны густ студэнтаў, звязаны з чысцінёй і правільнасцю мовы;
- пашыраць і ўзбагачаць прафесійны лексічны запас будучых спецыялістаў, выпрацаваць уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па абранай спецыяльнасці;
- фарміраваць устаноўкі на практычнае ўкараненне атрыманых студэнтамі ведаў у іх прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;
- выходзіць любоў і павагу да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пацуццё нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі, імкнення да далейшага ўзбагачэння беларускай мовы.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

- сфарміраваць у студэнтаў разуменне неабходнасці ведаць і карыстацца беларускай мовай у прафесійнай дзейнасці;

- даць студэнтам неабходную сістэму ведаў аб лексічным складзе, тэрміналогіі і маўленчай культуры;

- дапамагчы студэнтам усвядоміць месца беларускай мовы ў развіцці культуры і духоўным адраджэнні нацыі;

- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы функцыянавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен

ведаць:

- ролю мовы і маўлення ў працэсе сацыяльных зносін;
- функцыі беларускай мовы як асноватворнага кампанента нацыянальнай культуры;

- месца і ролю беларускай мовы ў славянскай і еўрапейскай супольнасці народаў і моў;

- сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы;

- поўны набор прафесійнай лексікі;

- тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па адпаведных сферах навукова-прафесійнай дзейнасці.

умець:

- граматычна карыстацца вуснай і пісьмовай мовай;

- адэкватна ўспрымаць прафесійныя тэксты і навуковую галіновую інфармацыю;

- перакладаць, анатаваць і рэферыраваць прафесійна-арыентаваныя тэксты;

- складаць і весці на беларускай мове дзелавую дакументацыю, рыхтаваць навуковыя і публічныя выступленні і г. д.

валодаць:

- навыкамі моўнай дзейнасці ў сістэме функцыянальна-стылявых разнавіднасцей беларускай літаратурнай мовы;

- метадамі і прыёмамі аналізу прафесійна-арыентаванай літаратуры з пункта гледжання беларуска-рускага білінгвізму;

- метадыкай адэкватнага беларуска-рускага і руска-беларускага перакладу прафесійных тэкстаў;

- пісьмовымі і вуснымі нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

На вывучэнне дысцыпліны адводзіцца 54 гадз.: 34 гадз. – аўдыторныя заняткі, з іх з іх 6 гадз. – лекцыі, 28 гадз. – практычныя, для завочнай формы навучання і завочнай скарочанай формы навучання: 8 гадз. – аўдыторныя заняткі, з іх 4 гадз. – лекцыі, 4 гадз. – практычныя

- Форма бягучай атэстацыі – залік у 3-м семестры для дзённай формы навучання, для завочнай формы навучання – залік у 5-м семестры, для завочнай скарочанай формы навучання, – залік у 5-м семестры.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая, завочная.

Змест вучэбнага матэрыялу

Уводзіны ў дысцыпліну «Беларуская мова»	Прадмет і задачы курса. Месца курса ў сістэме сацыяльна-гуманітарных навук, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі
Тэма 1. Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей	Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў. Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця
Тэма 2. Лексічная сістэма беларускай літаратурнай мовы	Лексіка беларускай мовы паводле паходжання. Актыўная і пасіўная лексіка. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання. Спецыяльная лексіка. Тэрміналогія. Лексікаграфічная сістэма беларускай мовы
Тэма 3. Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму	Паняцце білінгвізму і інтэрферэнцыі. Арфаэпічныя і марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы (назоўнік, прыметнік, займеннік, лічэбнік, дзеяслоў і яго формы, прыслоўе). Сінтаксічныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы
Тэма 4. Функцыянальныя стылі маўлення	Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя функцыянальных стыляў. Навуковы стыль і яго падстылі. Афіцыйна-справавы стыль і яго падстылі. Публіцыстычны стыль і яго асноўныя асаблівасці. Узаемапраанікненне стыляў
Тэма 5. Навуковы стыль	Асноўныя рысы навуковага стылю. Моўныя сродкі навуковага стылю. Паняцце аб падмове навук. Жанравая разнастайнасць навуковага стылю. Кампазіцыя пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне. Цытаты і спасылкі, іх афармленне. Пераклад на беларускую мову навуковых тэкстаў
Тэма 6. Афіцыйна-справавы стыль	Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю. Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю. Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная і тлумачальная запіскі і інш.). Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Пераклад на беларускую мову афіцыйна-справавых

	тэкстаў
Тэма 7. Культура прафесійнага маўлення	Мова і маўленне. Маўленне – маўленчая дзейнасць – агульная культура чалавека. Паняцце культуры маўлення. Правільнасць маўлення і моўныя нормы. Тэхніка і выразнасць маўлення. Узаемадзеянне вербальных і невербальных сродкаў маўленчай дзейнасці. Парыхтоўка да публічнага выступлення. Маўленчы этыкет і культура зносін

Вучэбна-метадычная карта для дзённай формы навучання

Номер раздела, темы, занятия;	Название раздела, темы, занятия; перечень изучаемых вопросов	Количество аудиторных часов						Формы контроля знаний
		Лекции	Практические занятия	Семинарские занятия	Лабораторные занятия	Управляемая самостоятельная работа студента	Иное	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.	2	2					
1.1	Мова і соцыум 1.1.1 Мова як сацыяльная з’ява 1.1.2 Функцыі мовы ў грамадстве 1.1.3 Гіпотэзы паходжання мовы 1.1.4 Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў	1	1					Вусныя апыганне
1.2	Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця 1.2.1 Старабеларуская літаратурная мова XIV-XVI ст. Дзяржаўны статус беларускай мовы ў Вялікім княстве Літоўскім. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі 1.2.2 Новая (сучасная) беларуская мова XIX- пачатку XX ст. Беларуская мова ў часы Расійскай імперыі ва ўмовах адсутнасці беларускай дзяржаўнасці 1.2.3 Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў XX – пачатку XXI ст.	1	1					
2.	Лексічная сістэма беларускай літаратурнай мовы.	2	2					

2.1	<p>2.1.1 Лексіка беларускай мовы паводле паходжання (спрадвечна беларуская і запазычаная)</p> <p>2.1.2 Змены ў лексічнай сістэме беларускай мовы: актыўная і пасіўная лексіка</p> <p>2.1.3 Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання</p> <p>2.1.4 Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Адрозненне тэрміналагічнай і прафесійнай лексікі</p>	2						Тэставае апытанне
2.2	<p>2.2.1 Паняцце тэрміна. Слова і словазлучэнне ў ролі тэрміна. Тэрміналогія. Галіновы тэрміналагічныя сістэмы. Узаемасувязь тэрміналагічнай і агульнаўжывальнай лексікі (Тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя). Гісторыя беларускай навуковай тэрміналогіі. Асноўныя прынцыпы яе выпрацоўкі ў 20-30-я гг. XX ст.</p> <p>2.2.2 Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Роля жывой народнай мовы ў складванні і развіцці беларускай тэрміналагічнай лексікі. Беларуская навуковая тэрміналогія на сучасным этапе</p> <p>2.2.3 Гісторыя беларускай тэрміналагічнай лексікаграфіі. Тэрміналагічная лексіка 20-30-х і 90-х гадоў XX ст.</p> <p>2.2.4 Тыпы слоўнікаў. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі, іх роля і месца ў лексікаграфічнай сістэме беларускай мовы. Сістэма падачы тэрмінаў у тлумачальных і перакладных слоўніках, у слоўніках іншамовных слоў.</p>	2						Вусныя паведамленні і рэфераты
3.	Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму.	4						

3.1	<p>3.1.1 Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму. Віды інтэрферэнцыі. Паняцце моўнай нормы. Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення ў параўнанні з рускім.</p> <p>3.1.2 Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Назоўнік. Несупадзенне ў родзе, ліку, скланенні. Асаблівасці скланення прозвішчаў, імёнаў і геаграфічных назваў. Прыметнік. Утварэнне і ўжыванне формаў ступеней параўнання якасных прыметнікаў. Выкарыстанне элітыўных формаў у беларускай і рускай мовах. Прыналежныя прыметнікі, іх утварэнне.</p> <p>3.1.3 Займеннік і лічэбнік. Асаблівасці ўжывання асабовых, азначальных, адмоўных і няпэўных займеннікаў. Скланенне лічэбнікаў і асаблівасці іх ужывання з назоўнікамі.</p> <p>3.1.4 Дзеяслоў. Спецыфіка спражэння. Ужыванне суфіксаў дзеясловаў. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як формы дзеясловы. Асаблівасці іх утварэння і ўжывання ў беларускай мове. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў у складзе тэрміналагічных словазлучэнняў пры перакладзе на беларускую мову. Прыслоўе. Асаблівасці ўтварэння і ўжывання формаў ступеней параўнання ў адрозненне ад рускай мовы.</p> <p>3.1.5 Сінтаксічныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы. Адрозненне ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах. Каардынацыя дзейніка і выказніка.</p>	4					Граматычныя тэсты
4.	Функцыянальныя стылі маўлення	5					

4.1	<p>4.1.1 Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя стыляў (навуковы, афіцыйна-справавы, публіцыстычны, мастацкі, размоўны).</p> <p>4.1.2 Навуковы стыль і яго асноўныя падстылі (уласна навуковы, навукова-папулярны, вучэбна-навуковы і інш.). Функцыі навуковага стылю і яго адметныя лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці.</p> <p>4.1.3 Афіцыйна-справавы стыль і яго асноўныя падстылі (канцэлярыскі, юрыдычны, дыпламатычны). Функцыі афіцыйна-справавога стылю і яго характэрныя асаблівасці.</p> <p>4.1.4 Публіцыстычны стыль і яго асноўныя асаблівасці. Узаемапрапаненне стыляў.</p>		5					Вусныя апытанне
5.	Навуковы стыль	2	3					

5.1	<p>5.1.1 Асноўныя стылі навуковага стылю (падрыхтаванасць маўлення, пераважна яго пісьмовая форма ў выглядзе маналогу, лагічная паслядоўнасць выказвання, сцісласць пры інфарматыўнай насычанасці зместу).</p> <p>5.1.2 Моўныя сродкі навуковага стылю (насычанасць тэрмінамі, перавага абстрактнай лексікі, пераважнае ўжыванне назоўнікаў, пашыранасць формы роднага склону, асаблівая функцыя займенніка мы, шырокае выкарыстанне дзеепрымеінікаў і дзеепрыслоўяў, пашыранасць складаазалежных сказаў з аднароднымі членамі, пабочнымі словамі і ўстаўнымі канструкцыямі, сродкі лагічнай сувязі паміж сказами і інш.).</p> <p>5.1.3 Паняцце аб падмове навук: біялогіі, хіміі, эканомікі, права, экалогіі і г.д. Рэальны слоўнік кожнай падмовы. Выкарыстанне невербальных сродкаў (табліцы, графікі, схемы). Жанравая разнастайнасць навуковага стылю (артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюме і інш.), агульныя патрабаванні да іх напісання і афармлення. Кампазіцыя пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне. Рубрыкацыя навуковага тэксту. Абзац як структурная адзінка тэксту.</p> <p>5.1.4 Цытаты і спасылкі, іх афармленне.</p>	2	1	1				Пераклад навуковых тэкстаў, складанне тэзісаў і рэзюмэ па прапанаваных навуковых артыкулах
6.	Афіцыйна-справавы стыль	6						

6.1	<p>6.1.1 Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю (пераважна пісьмовая форма функцыянавання, уніфікаванасць і стандартызаванасць мовы дакументаў, дакладнасць фармулёвак, лагічнасць маўлення, экспрэсіўная нейтральнасць, монасемічасць лексікі).</p> <p>6.1.2 Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (шырокае выкарыстанне наменклатурных назваў, пашыранасць аддзяслоўных назоўнікаў, у тым ліку з прэфіксам не-, ужыванне назваў асобы паводле сацыяльнага становішча і сферы дзейнасці ў форме мужчынскага роду, абмежаванае выкарыстанне займеннікаў, пашыранасць інфінітыва, спецыфіка дзяслоўнага кіравання, расшчапленне выказніка, рэгламетацыя парадку слоў у сказе, канструкцыя са складанымі злучнікамі і адыменнымі прыназоўнікамі. Выкарыстанне безасабовых канструкцый).</p> <p>6.1.3 Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, тлумачальная запіска, кантракт, справавыя пісьмы і інш.), правілы іх напісання і афармлення</p> <p>6.1.4 Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Загаловак і іншыя рэквізіты як элементы тэксту службовага дакумента. Роля клішыраваных выказаў у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.</p>	6						Стварэнне афіцыйна-справавых папер (напісанне заяў, аўтабіяграфіі і інш.)
7.	Культура прафесійнага маўлення	6						

7.1	<p>7.1.1 Мова і маўленне. Маўленне – маўленчая дзейнасць – агульная культура чалавека. Прафесійна арыентаванае маўленне. Паняцце культуры маўлення. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення: правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня і багацце (разнастайнасць) маўлення, дарэчнасць, вобразнасць. Правільнасць маўлення і моўныя нормы (лексічныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, словаўтваральныя, марфалагічныя, сінтаксічныя).</p> <p>7.1.2 Тыповы маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення.</p> <p>7.1.3 Тэхніка і выразнасць маўлення (голас і маўленчае дыханне, дыкцыя, інтанацыя і інш.). Узаемадзеянне вербальных і невербальных (жэсты, міміка, рухі) сродкаў маўленчай дзейнасці. Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення.</p> <p>7.1.4 Маўленчы этыкет і культура зносін.</p>	6						<p>Вусныя апытанне, граматычны тэст</p>
-----	---	---	--	--	--	--	--	---

Вучэбна-метадычная карта для завочнай і завочнай скарочанай формы навучання

Номер раздела, темы, заняття;	Название раздела, темы, занятия; перечень изучаемых вопросов	Количество аудиторных часов						Формы контроля знаний
		Лекции	Практические занятия	Семинарские занятия	Лабораторные занятия	Управляемая самостоятельная работа студента	Иное	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.	1						
1.1	Мова і соцыум 1.1.1 Мова як сацыяльная з’ява 1.1.2 Функцыі мовы ў грамадстве 1.1.3 Гіпотэзы паходжання мовы 1.1.4 Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў	1						Вусныя паведамленні і рэфераты
1.2	Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця 1.2.1 Старабеларуская літаратурная мова XIV-XVI ст. Дзяржаўны статус беларускай мовы ў Вялікім княстве Літоўскім. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі 1.2.2 Новая (сучасная) беларуская мова XIX- пачатку XX ст. Беларуская мова ў часы Расійскай імперыі ва ўмовах адсутнасці беларускай дзяржаўнасці 1.2.3 Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў XX – пачатку XXI ст.							

2.	Лексічная сістэма беларускай літаратурнай мовы.	2						
2.1	<p>2.1.1 Лексіка беларускай мовы паводле паходжання (спрадвечна беларуская і запазычаная)</p> <p>2.1.2 Змены ў лексічнай сістэме беларускай мовы: актыўная і пасіўная лексіка</p> <p>2.1.3 Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання</p> <p>2.1.4 Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Адрозненне тэрміналагічнай і прафесійнай лексікі.</p>	1						Тэставае апытанне
2.2	<p>2.2.1 Паняцце тэрміна. Слова і словазлучэнне ў ролі тэрміна. Тэрміналогія. Галіновы тэрміналагічныя сістэмы. Узаемасувязь тэрміналагічнай і агульнаўжывальнай лексікі (Тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя). Гісторыя беларускай навуковай тэрміналогіі. Асноўныя прынцыпы яе выпрацоўкі ў 20-30-я гг. XX ст.</p> <p>2.2.2 Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Роля жывой народнай мовы ў складванні і развіцці беларускай тэрміналагічнай лексікі. Беларуская навуковая тэрміналогія на сучасным этапе</p> <p>2.2.3 Гісторыя беларускай тэрміналагічнай лексікаграфіі. Тэрміналагічная лексіка 20-30-х і 90-х гадоў XX ст.</p> <p>2.2.4 Тыпы слоўнікаў. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі, іх роля і месца ў лексікаграфічнай сістэме беларускай мовы. Сістэма падачы тэрмінаў у тлумачальных і перакладных слоўніках, у слоўніках іншамоўных слоў.</p>	1						Вусныя паведамленні і рэфераты
3.	Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму.	1						

3.1	<p>3.1.1 Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму. Віды інтэрферэнцыі. Паняцце моўнай нормы. Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення ў параўнанні з рускім.</p> <p>3.1.2 Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Назоўнік. Несупадзенне ў родзе, ліку, скланенні. Асаблівасці скланення прозвішчаў, імёнаў і геаграфічных назваў. Прыметнік. Утварэнне і ўжыванне формаў ступеней параўнання якасных прыметнікаў. Выкарыстанне элятыўных формаў у беларускай і рускай мовах. Прыналежныя прыметнікі, іх утварэнне.</p> <p>3.1.3 Займеннік і лічэбнік. Асаблівасці ўжывання асабовых, азначальных, адмоўных і няпэўных займеннікаў. Скланенне лічэбнікаў і асаблівасці іх ужывання з назоўнікамі.</p> <p>3.1.4 Дзеяслоў. Спецыфіка спражэння. Ужыванне суфіксаў дзеясловаў. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як формы дзеясловы. Асаблівасці іх утварэння і ўжывання ў беларускай мове. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў у складзе тэрміналагічных словазлучэнняў пры перакладзе на беларускую мову. Прыслоўе. Асаблівасці ўтварэння і ўжывання формаў ступеней параўнання ў адрозненне ад рускай мовы.</p> <p>3.1.5 Сінтаксічныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы. Адрозненне ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах. Каардынацыя дзейніка і выказніка.</p>	1						Франтальнае апісанне
4.	Функцыянальныя стылі маўлення	1						

4.1	<p>4.1.1 Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя стыляў (навуковы, афіцыйна-справавы, публіцыстычны, мастацкі, размоўны).</p> <p>4.1.2 Навуковы стыль і яго асноўныя падстылі (уласна навуковы, навукова-папулярны, вучэбна-навуковы і інш.). Функцыі навуковага стылю і яго адметныя лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці.</p> <p>4.1.3 Афіцыйна-справавы стыль і яго асноўныя падстылі (канцылярскі, юрыдычны, дыпламатычны). Функцыі афіцыйна-справавога стылю і яго характэрныя асаблівасці.</p> <p>4.1.4 Публіцыстычны стыль і яго асноўныя асаблівасці. Узаемапранікненне стыляў.</p>	1					Апытанне
5.	Навуковы стыль	1					
5.1	<p>5.1.1 Асноўныя стылі навуковага стылю (падрыхтаванасць маўлення, пераважна яго пісьмовая форма ў выглядзе маналогу, лагічная паслядоўнасць выказвання, сцісласць пры інфарматыўнай насычанасці зместу).</p> <p>5.1.2 Моўныя сродкі навуковага стылю (насычанасць тэрмінамі, перавага абстрактнай лексікі, пераважнае ўжыванне назоўнікаў, пашыранасць формы роднага склону, асаблівая функцыя займенніка мы, шырокае выкарыстанне дзеепрыменікаў і дзеепрыслоўяў, пашыранасць складаазалежных сказаў з аднароднымі членамі, пабочнымі словамі і ўстаўнымі канструкцыямі, сродкі лагічнай сувязі паміж сказамі і інш.).</p> <p>5.1.3 Паняцце аб падмове навук: біялогіі, хіміі, эканомікі, права, экалогіі і г.д. Рэальны слоўнік кожнай падмowy. Выкарыстанне невербальных сродкаў (табліцы, графікі, схемы). Жанравая разнастайнасць навуковага стылю (артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюме і інш.), агульныя патрабаванні да іх напісання і афармлення. Кампазіцыя пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне. Рубрыкацыя навуковага тэксту. Абзац як структурная адзінка тэксту.</p> <p>5.1.4 Цытаты і спасылкі, іх афармленне.</p>	1					Пераклад

6.	Афіцыйна-справавы стыль		1					
6.1	<p>6.1.1 Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю (пераважна пісьмовая форма фанкцыянавання, уніфікаванасць і стандартызаванасць мовы дакументаў, дакладнасць фармулёвак, лагічнасць маўлення, экспрэсіўная нейтральнасць, монасемічасць лексікі).</p> <p>6.1.2 Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (шырокае выкарыстанне наменклатурных назваў, пашыранасць аддзяслоўных назоўнікаў, у тым ліку з прэфіксам не-, ужыванне назваў асобы паводле сацыяльнага становішча і сферы дзейнасці ў форме мужчынскага роду, абмежаванае выкарыстанне займеннікаў, пашыранасць інфінітыва, спецыфіка дзяслоўнага кіравання, расшчапленне выказніка, рэгламетацыя парадку слоў у сказе, канструкцыя са складанымі злучнікамі і адыменнымі прыназоўнікамі. Выкарыстанне безасабовых канструкцый).</p> <p>6.1.3 Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, тлумачальная запіска, кантракт, справавыя пісьмы і інш.), правілы іх напісання і афармлення</p> <p>6.1.4 Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Загаловак і іншыя рэквізіты як элементы тэксту службовага дакумента. Роля клішыраваных выразаў у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.</p>		1					Пераклад
7.	Культура прафесійнага маўлення		1					

7.1	<p>7.1.1 Мова і маўленне. Маўленне – маўленчая дзейнасць – агульная культура чалавека. Прафесійна арыентаванае маўленне. Паняцце культуры маўлення. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення: правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня і багацце (разнастайнасць) маўлення, дарэчнасць, вобразнасць. Правільнасць маўлення і моўныя нормы (лексічныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, словаўтваральныя, марфалагічныя, сінтаксічныя).</p> <p>7.1.2 Тыповы маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення.</p> <p>7.1.3 Тэхніка і выразнасць маўлення (голас і маўленчае дыханне, дыкцыя, інтанацыя і інш.). Узаемадзеянне вербальных і невербальных (жэсты, міміка, рухі) сродкаў маўленчай дзейнасці. Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення.</p> <p>7.1.4 Маўленчы этыкет і культура зносін.</p>		1					Апытанне
-----	---	--	---	--	--	--	--	----------

Інфармацыйна-метадычная частка

Рэкамендаваная літаратура

Асноўная

1. *Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Экалагічны профіль : вучэб. дапам.* / М. М. Круталевіч [і інш.] ; пад рэд. М.М. Круталевіча. – Мінск : ІВЦ Мінфіна, 2020. – 283 с.

Дадатковая

1. Беларускі правапіс : дапам. / І. Л. Бурак [і інш.] ; пад агул. рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : ТетраСистемс, 2012. – 224 с.

2. Куліковіч, У.І. Сучасная беларуская арфаграфія. Правілы. Трэніровачныя заданні. Кантрольныя работы. Заліковыя тэсты. Даведкі : вучэб. дапам. / У. І. Куліковіч. – Мінск : Новое знаніе, 2011. – 504 с.

3. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2008. – 144 с.

4. Сомин, А. А. Белорусский язык. Самоучитель / А. А. Сомин. – М.: Живой язык, 2017. – 224 с.

Слоўнікі

1. Беларускі арфаграфічны слоўнік / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л. П. Кунцэвіч, І. У. Кандраценя; пад рэд. А. А. Лукашанца. – 2-е выд., выпр. – Мінск: Беларус. навука, 2010.

2. Беларуска-рускі слоўнік. У 3 т. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; пад рэд. А. А. Лукашанца. – 4-е выд. – Мінск : БелЭн, 2012.

3. Граматычны слоўнік назоўніка / НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ., філ. «Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы»; уклад. Г. У. Арашонкава [і інш.]; навук. рэд. В. П. Русак. – 2-е выд., дапрац. – Мінск: Беларус. навука, 2013.

4. Слоўнік беларускай мовы / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Н. П. Еўсіевіч [і інш.]; навук. рэд. А. А. Лукашанец, В. П. Русак. – Мінск: Беларус. навука, 2012.

5. Андрыеўская, З. Руска-беларускі фізіка-геаграфічны слоўнік / З. Андрыеўская, І. Галай. – Мінск : Народная асвета, 1994. – 367 с.

6. Ахоўныя расліны Беларусі / Ю. А. Бібікаў [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1984. – 109 с.

7. Блакітная кніга Беларусі. Водныя аб'екты Беларусі : энцыкл. / Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1994. – 415 с.

8. Булыка, А. М. Слоўнік іншамоўных слоў : у 2 т. / А. М. Булыка. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1999. – 2 т.

9. Геаграфія ў тэрмінах і паняццях : энцыкл. давед. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2003. – 348 с.
10. Калугін, А. С. Тэрміналагічны беларускі-рускі слоўнік па анатоміі і фізіялогіі чалавека і жывёл для студэнтаў біялагічнага і фізкультурнага факультэта / А. С. Калугін. – Гомель : ГДУ, 1994. – 51 с.
11. Кароткі руска-беларускі тлумачальны слоўнік па агульнай біялогіі / Беларус. дзярж. пед. ун-т; уклад.: М. Д. Лісаў [і інш.]. – Мінск : БДПУ, 1994. – 157 с.
12. Кароткі руска-беларускі слоўнік біялагічнай тэрміналогіі / склад. Т. М. Царэнка. – Віцебск : Віцебскі дзяржаўны педагагічны інстытут, 1994. – 76 с.
13. Кароткі руска-беларускі слоўнік фізічных і матэматычных тэрмінаў / склад. Р. Р. Кароткін; пад рэдакцыяй В. П. Маісеенкі. – Віцебск : Віцебскі дзяржаўны педагагічны інстытут, 1992. – 12 с.
14. Кароткі тлумачальны слоўнік тэрмінаў па мікрабіялогіі / склад. Р. У. Тузава, К. М. Панюціч. – Мінск : МДПІ, 1991. – 12 с.
15. Лаўшук, А. Руска-беларускі слоўнік фізічных тэрмінаў / А. Лаўшук, В. Кротаў. – Магілёў : Выд-ва МагДПІ, 1993. – 53 с.
16. Ляўшук, А. Беларуска-рускі тэрміналагічны тлумачальны слоўнік па батаніцы і кветкаводстве / А. Лаўшук, В. Кротаў. – Мінск : БДТУ, 1996. – 54 с.
17. Міксюк, Р. В. Тэрміналагічны тлумачальны беларуска-рускі слоўнік па экалогіі і лесазнаўству : для студэнтаў спец. 31.12, 26.01 : вучэб. дапам. / Р. В. Міксюк / Беларус. тэхнал. ін-т. – Мінск : БТІ ім. С. М. Кірава, 1992. – 65 с.
18. Падручны руска-беларускі слоўнік біялагічных тэрмінаў / аўт.-склад. І. Л. Бурак, Т. П. Піліповіч / Беларус. дзярж. ун-т, каф. беларус. мовы і літаратуры для прыродазнаўчых фак. – Мінск : БДУ, 1992. – 88 с.
19. Радкевич, В. А. Биологическая терминология и номенклатура : словарь русско-белорусско-латинский, белорусско-русский / В. А. Радкевич, Л. М. Вардомацкий, А. А. Лешко. – Минск : Выш. шк., 1993. – 478 с.
20. Руска-беларускі слоўнік сельскагаспадарчай тэрміналогіі / Ін-т мовазн. імя Я. Коласа АН Беларусі; склад. Г. У. Арашонкава. – Мінск : Ураджай, 1994. – 560 с.
21. Руска-беларускі слоўнік хімічных тэрмінаў / уклад.: І. А. Семяновіч [і інш.]. – Мінск : БДПУ, 1995. – 30 с.
22. Русско-белорусский словарь. Руска-беларускі слоўнік : в 3 т. / Нац. академия наук Беларуси, Ин-т языка и лит.; под ред. А. А. Лукашанца. – Минск : Беларус. Энцыкл., 2012. – 3 т.
23. Русско-белорусский терминологический словарь по физической географии / сост. Б. Н. Гурский, А. М. Баско. – Минск, 1990. – 64 с.
24. Савіцкі, М. І. Тлумачальны слоўнік па інфарматыцы : беларускі класічны правапіс : больш за 3000 слоў / М. І. Савіцкі. – Мінск : Медыял, 2014. – 415 с.

25. Слоўнік беларускай мовы / Нац. акадэмія навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. ; нав. рэд.: А. А. Лукашанец, В. П. Русак. – Мінск : Беларус. навука, 2012. – 916 с.

26. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / уклад.: І. Л. Капылоў [і інш.]; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларуск. Энцыкл. імя Петруся Броўкі, 2016. – 968 с.

27. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад аг. рэд. К. К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). – Мінск : БелСЭ, 1977–1984. – 5 т.

28. Тэрміналагічны тлумачальны беларуска-рускі слоўнік па лясной фітапаталогіі : для студэнтаў спец. Т.16.02 / склад.: Я. С. Раптуновіч, Р. В. Міксюк; навук. рэд. праф. М. І. Фёдараў / Беларус. дзярж. тэхнал. ун-т, каф. лесааховы і сад.-парк. буд-ва. – Мінск : БДТУ, 1995. – 26 с.

29. Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь : рэдкія і тыя, што знаходзяцца пад пагрозай знікнення віды жывёл і раслін / Дзярж. кам. Рэсп. Беларусь па экалогіі, АН Беларусі. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1993. – 559 с.

30. Экалагічны слоўнік: каля 1000 асноўн. тэрмінаў і паняццяў / уклад.: Л. В. Камлюк [і інш.]. – Мінск : Нар. асвета, 2004. – 287 с.

31. Энцыклапедыя прыроды Беларусі : у 5 т. / рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. энцыкл., 1983–1986. – Т. 1–5.

Праграмнае забеспячэнне

1. Праграма для відэаканферэнцый з функцыяй дошкі.
2. Відэапрайгравальнік VLC.
3. Відэапрайгравальнік KMP-player.
4. Foxit reader.
5. Viber.
6. Telegram.

Сродкі дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці

1. Тэставае апытанне.
2. Кантрольная работа.
3. Пісьмовыя навуковыя пераклады.
4. Вусныя паведамленні і рэфераты.

Інавацыйныя падыходы ў выкладанні

1. Для арганізацыі адукацыйнага працэсу выкарыстоўваецца метады вучэбнай дыскусіі, які прадугледжвае удзел студэнтаў у мэтанакіраваным абмене меркаваннямі, ідэямі, думкамі для ўзгаднення існуючых пазіцый па пэўнай праблеме. Выкарыстанне метаду забяспечвае з'яўленне новага ўзроўню

разумення і вивучанай тэмы, выкарыстанне ведаў, тэорый, канцэпцый пры рашэнні праблем, вызначэнне спосабаў іх рашэння.

2. Пры арганізацыі адукацыйнага працэсу выкарыстоўваюцца метады і прыёмы развіцця крытычнага мыслення, якія ўяўляюць сабой сістэму, што фарміруе навыкі работы з інфармацыяй у працэсе чытання і пісьма; разуменне інфармацыі як першага, а не канцавога пункту крытычнага мыслення.

Прадакол узгаднення вучэбнай праграмы з іншымі дысцыплінамі спецыяльнасці

Дысцыпліна “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” не патрабуе ўзгаднення з іншымі дысцыплінамі спецыяльнасці.

Дапаўненні і змяненні ва вучэбнай праграме па вучэбнай дысцыпліне на
 _____ / _____ вучэбны год

№ п/п	№	Дапаўненні і змяненні	Падстава

Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры
 (пракакол № _____ ад _____ 202_ г.)

Загадчык кафедры

_____
 (ступень, званне)

_____
 (подпіс)

_____
 (П.І.І па бацьку)

ЗАЦВЯРДЖАЮ
 Дэкан факультэта

_____
 (ступень, званне)

_____
 (подпіс)

_____
 (П.І.І па бацьку)